

Stilladsring af logbog som metode til reflekteret læring. En kvalitativ undersøgelse.

Aida Hougaard Andersen¹, Institut for Psykologi, SDU

Abstract

Logbog som metode til understøttelse af refleksion kan være med til at bygge bro over kløften mellem teori og praksis som beskrevet af bl.a. nyuddannede psykologer. Studiet undersøger betydningen for de studerendes læringsoplevelse af stilladsring af logbogsmetoden gennem organiserede refleksionsøvelser og feedback i et praksisfællesskab.

Skriftlige og mundtlige evalueringer blandt 30 kandidatstuderende på psykologi samt beskrivelser af egen læring i eksamensopgaverne danner sammen med en fokusgruppe datamaterialet for analysen.

Undersøgelsen viste, at refleksionsøvelserne uddybede og forankrede de studerendes læringsoplevelse og bidrog som et direkte afsæt til logbogsskrivningen. Peer-feedback bidrog til inspiration og fortrolighed med logbogsmetoden via aktiv deltagelse i praksisfællesskabet. Indsatsen ved logbogsskrivningen undervejs i faget mindskede generelt fokus på eksamensopgaven som præstation og tydeliggjorde læringsprocessen samt fokus på at studere. Via organisering af refleksioner i et praksisfællesskab samt peer-feedback fremmer logbogen som metode og eksamensform de psykologistuderendes læring og understøtter relationen mellem akademisk teori og psykologfaglig praksis.

Introduktion

Psykologers uddannelse i Danmark starter med fem års universitetsstudie, der giver retten til at kalde sig psykolog. Den akademiske uddannelse skal ses i sammenhæng med den praktiske efteruddannelse i form af et autorisationsforløb og efterfølgende specialiserings- og efteruddannelsesmuligheder. Psykologers akademiske grunduddannelse giver mulighed for en kritisk refleksion over praksis, men samtidig kan afstanden til praksis bevirke, at mange oplever overgangen som udfordrende (Seidenfaden, 2022; Kvale & Nielsen, 1999; Karkov Østergård, Kahr Nilsson, & Haugaard Jacobsen, 2021). En måde at bygge bro over kløften mellem teori og praksis er ved at etablere aktiviteter, hvor de studerende kan udvikle refleksion over teori, praksis og egen læring, og her har brugen af logbog bl.a. vist sig at være en læringsrig metode (Mjøberg, 2016; Winther, 2017). Et longitudinelt studie af norske psykologistuderende peger imidlertid på, at selvrefleksion ikke er tydeligt organiseret på psykologistudiet som en læringsaktivitet, de studerende kan tage del i (Nordmo & Anderssen, 2013).

Psykologiuddannelsen ved Institut for Psykologi på Syddansk Universitet har som mål at lære de studerende at skabe en forbindelse mellem fagets teori, empiri og anvendelsesorienterede metoder (Kompetenceprofilen for

¹ ahandersen@health.sdu.dk

kandidatuddannelsen i psykologi, SDU; Johnsen et al., 2016; Elmoose & Birkeland, 2014). Forbindelsen mellem teori og praksis søges bl.a. etableret ved at organisere selvrefleksion undervejs i uddannelsen, fx gennem brugen af logbog, og ekspliciteres ved at lade eksamensformen på kandidatuddannelsens valgfag i anvendt psykologi være en sammenfatning af logbøger, de studerende skal skrive som refleksioner undervejs i faget.

Nærværende studie ønsker at undersøge, hvordan studerende på et anvendelsesorienteret fag på kandidatuddannelsen i psykologi oplever stilladsering af logbog som metode til understøttelse af refleksiv læring i et praksisfællesskab.

Teori

Psykologiuuddannelsens mål om at understøtte de studerendes refleksive læring tager udgangspunkt i "den reflekterende praktiker", som præsenteret af Donald Schön (1983). Schön peger på, at de bedste praktikere er dem, der kan reflektere over deres praksis både "in-action" (undervejs i praksis) og "on-action" (efter praksis). I refleksionen "on-action" kobles teori, empiri og metode til praksisanvendelsen af fagområdet. Set fra dette perspektiv må uddannelsens fag og metoder understøtte, at de studerende skaber sammenhæng mellem teori, empiri og metodeundervisningen og den praksis, de erfarer i henholdsvis øvelser, udlagt undervisning (praktikophold) og senere som færdiguddannede psykologer.

For at nå læringsmålet om at kunne reflektere over praksis er det væsentligt, at undervisningen stilladserer de studerende i praksisrefleksion i forhold til fagets teori og empiri. "Stilladsbygning" som begreb henviser til et støttende redskab eller en praksis, der gradvis udvider den lærendes evner frem mod større selvstændig problemsløsning (Nielsen & Kvale, 1999). At skrive logbog over egen læring er beskrevet som "a vehicle for reflection" og kan føre til dybere læring, fordi man i refleksionen vender tilbage til de kognitive strukturer, der blev etableret i selve læringsituationen (Moon hos Winther, 2017, s. 270). Den kontinuerlige brug af logbog, der inkluderer refleksion over egen læring, har vist sig som et konstruktivt redskab til at facilitere studerendes læring og refleksion over egen udvikling og kan motivere til større ansvar for egen læreproces (Ulstrup & Jeppesen, 2010; Winther, 2017, s. 179). Logbog kan imidlertid ses som en individuel proces, hvor stilladsering som begreb stammer fra den kollektive læringsform mesterlære, hvor eleven enten lærer ved at følge en mester i praksis eller ved at deltage i det konkrete praksisfællesskab (Nielsen og Kvale, 1999). Som studerende indgår man i et praksisfællesskab med andre studerende og lærer gradvist, hvordan man studerer psykologi og opnår den viden og de færdigheder og kompetencer, der skal til for at bestå fagene.

Hos Lave & Wenger (1991) forstås praksisfællesskab som en sociokulturel struktur i arbejdsfællesskaber, hvor nyankomne introduceres og lærer faget gennem perifer, legitim deltagelse. Som psykologistuderende på kandidatuddannelsen på Institut for Psykologi på SDU deltager man sideløbende i udlagte fag (i daglige tale praktik) og i fag inde på universitetet. Psykologernes legitime, perifære deltagelse i et praksisfællesskab starter dermed allerede som studerende. De samtidige, anvendelsesorienterede fag på universitetet har blandt andet til formål at understøtte relationen mellem teori, empiri og praksis. I de anvendelsesorienterede fag med øvelser struktureres novicernes perifære deltagelse i psykolog-praksisfællesskabet af den erfarne, ved at underviseren demonstrerer metoderne i praksis og giver feedback på de studerendes øvelsespraksis. Dermed bliver underviseren repræsentant for fagets praksisfællesskab af erfarne psykologer. For den studerende bliver den anvendte undervisning dermed også en begyndende deltagelse i praksisfællesskabet af psykologer legitimeret gennem uddannelsen og tydeliggjort via den sideløbende udlagte undervisning (praktik).

Peer-feedback er en læringsform, der både understøtter samarbejdende læring (Spiller, 2012) og den formative læring, der sigter mod at forbedre processen og øge kvaliteten på de studerendes læring (Horst et al, 2020, s.

420; Rienecker & Bruun, 2020): Ved at modtage feedback udvides de studerendes ideer til, hvordan de kan udvikle og forbedre deres eget arbejde, og deres skriftlige formidlingsevne har mulighed for at forbedres. Ved at give feedback styrkes deres evne til faglig vurdering, kritisk tænkning og bedømmelse, samt til refleksion og evaluering af eget arbejde herudfra (Nicol et al., 2014). Man kan derfor argumentere for brug af peer-feedback som en måde at organisere et praksisfællesskab omkring arbejdet med refleksioner og brug af logbog.

Logbogen som eksamensform kan beskrives som en portfolio, hvor den studerende udvælger og diskuterer temaer fra logbøgerne og giver en samlet refleksion over egen læring gennem undervisningsforløbet og understøtter derved både den formative og den summative læring (Dysthe & Engelsen, 2011). Ved at bruge logbogen i eksamensformen udprøves de studerende i en læringsaktivitet, der fremmer fagets mål og dermed understøttes en alignment mellem fagets mål, læringsaktiviteter og prøveform, der samtidig rummer plads til den "humboldske" videnssøgen, hvor alt der foregår i undervisningsrummet kan bruges til eksamen (Mørcke & Rump, 2020; Andersen et al., 2020).

Følgende forskningsspørgsmål operationaliserer undersøgelsens mål: Hvilke muligheder og udfordringer ses ved kombination af refleksionsøvelser, peer-feedback og logbøger til stilladsering af studerendes arbejde med reflekteret læring?

Metode

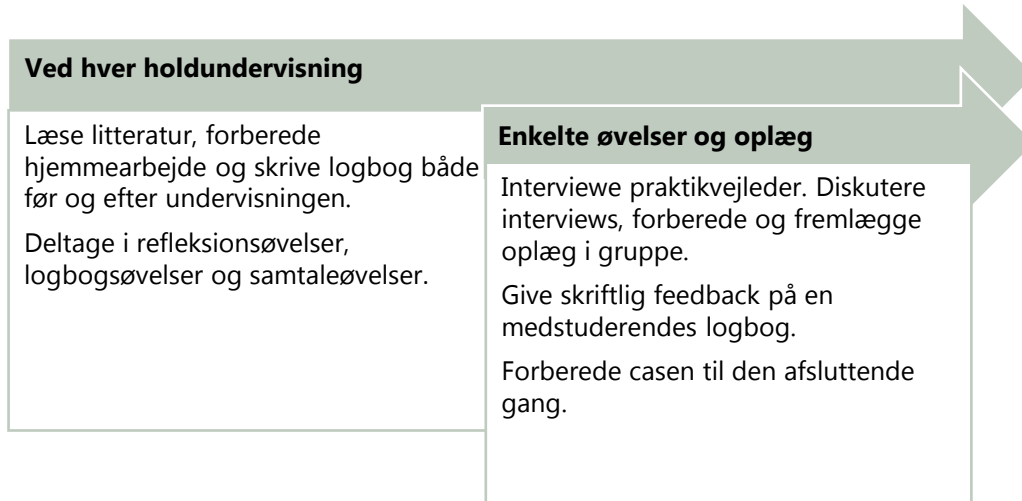
Kontekst

På kandidatuddannelsens fag "Anvendt psykologi, inkl. metode 11" på Institut for Psykologi, Syddansk Universitet anvendes logbog, hvori de studerende for hver undervisningsgang skal redegøre for udvalgt teori og empiri i relation til undervisningens overordnede tema og reflektere over egen læring og erfaring med de præsenterede øvelser og metoder. Logbøgerne vedhæftes den afsluttende eksamensopgave som bilag. Den afsluttende eksamensopgave bedømmes som bestået eller ikke-bestået og består i en skriftlig sammenfatning af fagets logbøger (en portfolio), hvor udvalgte temaer analyseres og diskuteres og afsluttes med en overordnet refleksion over egen læring i løbet af faget. Kandidatfaget består af fem valgfagsspor med fælles introducerende og afsluttende undervisningsgange og syv mellemliggende valgfags-specifikke workshops. Valgfaget "Eksistentielle og religiøse temaer i psykologisk praksis" danner rammen om det aktuelle studie, hvor forfatteren er fagansvarlig og gennemgående underviser.

Som en del af undersøgelsen implementeres peer-feedback undervejs i undervisningen som feedback på en medstuderendes logbog. Peer-feedbacken gives i refleksionsgrupper på fire-fem deltagere. Gruppens størrelse er overskuelig at give feedback i, og samtidig undgår man risikoen for, at øvelsen ikke kan gennemføres ved evt. frafald i en mindre gruppe (Spiller, 2012).

Design

En oversigt over øvelser til reflekteret læring og til stilladsering af logbog som metode kan ses i figur 1.

Figur 1: Oversigt over øvelser, hjemmearbejde og oplæg

Indledende øvelse

Inden første undervisningsgang blev de studerende bedt om at svare på et spørgsmål i en digital meningsmåling (PollEverywhere.com). De studerende skulle svare på, hvor de tænkte, at fagets temaer kunne finde anvendelse i praksis. Øvelsen havde til hensigt at støtte de studerende til at overveje fagets anvendelsesmuligheder og dermed indstille sig på faget inden første undervisning. På første undervisningsgang blev deres svar gennemgået i plenum, og dermed blev de individuelle overvejelser til et fælles afsæt for introduktionen til faget og dermed også til de studerendes begyndende refleksion i fællesskab.

Faglige refleksioner koblet til logbogsøvelser

Grundskabelonen til logbogen indeholdt overordnede spørgsmål om teori, empiri og metodeøvelse, til egne oplevelser og erfaringer med den afprøvede metode samt til oplevelsen af styrkesider og udfordringer i rollen som psykolog. Derudover fik de studerende udleveret alternative logbogsskabeloner med henblik på at kunne afprøve, hvilke der passede bedst til dem til understøttelse af refleksioner og læring. Den ene udgave var et tomt ark papir med introduktion til at tegne dagens temaer, undertemaer og refleksioner i en mindmap; den anden skabelon fokuserede overordnet på refleksioner og læring i relation til undervisningens tema. Dette muliggjorde understøttelse af diverse læringsformer ved både at introducere en digital logbogsmetode og brug af pen og papir, samt introduktion af tre logbogs-variationer, inklusiv en kreativ mindmap-version. Få gjorde brug af mindmap i papirudgaven, men én af dem udtrykte specifik glæde og læring ved brug heraf.

Logbogen efter første undervisningsgang blev angivet som en afleveringsopgave i et digitalt kursusrum for at understøtte, at flest mulige fra starten kom i gang med at afprøve metoden.

Undervejs i undervisningen, primært på de første undervisningsgange, indlagde underviseren mindre refleksionsøvelser, som fx at bede dem reflektere over et spørgsmål om dagens tema, dernæst diskutere det indbyrdes i mindre grupper, for til sidst at skrive det i logbogen. Med denne retrinsmetode blev de studerende guidet i brug af logbog ved først at overveje et konkret spørgsmål, dele egne overvejelser med en studiekammerat og høre vedkommendes refleksioner og evt. tilbagemeldinger, for til sidst at skrive refleksionerne ind i logbogen ved at få tiden dertil med det samme. Den omvendte variant blev også anvendt, hvor de studerende først fik ti minutter til at udfylde logbogen, dernæst fem minutter til at tale sammen om oplevelsen af at skrive, inklusiv

evt. udfordringer, for til sidst at samle op på oplevelsen og drøfte evt. spørgsmål i plenum. Det er gennemgående for faget, at de studerende skal afprøve og forholde sig til forskellige psykologfaglige metoder i relation til fagets temaer samt til egen og medstuderendes roller. Under disse øvelser deltager underviser på skift med henblik på feedback og uddybende spørgsmål. Den studerendes egne refleksioner samt plenumrefleksionerne som opsamling på øvelser indgår som en del af logbogen.

Som en del af faget skulle de studerende fra starten melde sig ind i refleksionsgrupper på ca. fire i hver og med anbefaling til at mødes én gang mellem hver undervisningsgang. Hver studerende fik til opgave at interviewe en erfaren psykolog om anvendelsen af fagets temaer i praksis, diskutere interviewene i gruppen og lave et gruppeoplæg som en samlet refleksion over svarene. Ca. midtvejs i forløbet blev en peer-feedbackøvelse introduceret, hvor de studerende skulle uploade en logbog eller et uddrag heraf og give hinanden feedback herpå i refleksionsgrupperne. Til praktisk understøttelse af gruppeinddelingen og peer-feedbackøvelsen blev den digitale platform for kurset anvendt.

En guide til peer-feedback med spørgsmål til de centrale områder i logbogen var vedhæftet øvelsesbeskrivelsen i kursusrummet. Hensigten var at guide de studerende i formålet med peer-feedback, samt i hvordan og på hvilke områder de skulle fokusere deres feedback til hinanden.

Afsluttende øvelse

Som forberedelse til den sidste undervisningsgang skulle de studerende udvælge anvendte psykologiske perspektiver og metoder fra valgfaget, som de ville argumentere for som væsentlige i en udleveret case. På undervisningsgangen præsenterede hvert valgfag deres specifikke psykologfaglige perspektiv, og i plenum diskuterede og reflekterede studerende og undervisere i fællesskab over fagområdernes muligheder og evt. udfordringer i relation til praksis.

Ved afslutning af undervisningen blev de studerende igen bedt om at svare på en digital meningsmåling for at opsamle en delt refleksion over, hvad de studerende tog med sig fra faget og over, hvorvidt de oplevede, at logbogen understøttede deres læring. Ved at bruge en digital meningsmåling til opsamling på, hvad de studerende tog med sig som væsentligt fra faget, havde de mulighed for at svare anonymt og samtidig knytte en mundtlig kommentar hertil efterfølgende.

Datamateriale til evalueringen

For at indsamle data på de studerendes oplevelse og få en uddybende forståelse af deres læring er den kvalitative metode mest velegnet. Ved triangulering, dvs. brug af forskellige kilder og metoder i undersøgelsen, øges undersøgelsens troværdighed og validitet (Maxwell, 2013), og med de valgte metoder øges sandsynligheden for at få flest mulige perspektiver med og samtidig kunne gå i dybden.

Dataindsamlingsmetoderne i nærværende projekt er: a) skriftlig studenterevaluering b) underviserobservationer og mundtlig feedback samt c) fokusgruppe.

- a) Den skriftlige studenterevaluering har to kilder: en evaluering i Poll-Everywhere ved sidste undervisningsgang samt evaluering af egen læring som beskrevet i de studerendes eksamensopgaver. De skriftlige evalueringskilder er alle anonyme.

Et dyberegående indtryk af de studerendes læring kan fås gennem eksamensopgaverne, idet de studerende her skulle sammenfatte logbøgerne og skrive en samlet refleksion over egen læring i løbet af modulet. Til brug for undersøgelsen kopierede fagansvarlig løbende læringscitater fra opgaverne

over i et separat dokument og lavede afslutningsvis en generel opsamling på de studerendes læring og refleksioner som fremstillet i eksamensopgaverne.

Deltagere: Alle deltagere ved sidste undervisningsgang blev inviteret til deltagelse i logbogs-evalueringen i en meningsmåling. Af de 30 deltagere på valgfaget afleverede 28 studerende eksamensopgave.

Etik: Sammendrag fra eksamensopgaverne er anonymiseret.

- b) Oplevelsen af de studerendes tilgang til logbogen i løbet af modulet samt deres mundtlige feedback og evaluering af faget på sidste undervisningsgang er supplerende kilder til viden om, hvordan undervisningen har fungeret (Horst et al. 2020), herunder også logbog som metode. Som gennemgående underviser på faget har den fagansvarlige løbende taget observationsnoter fra undervisningen om refleksionsøvelserne og brug af logbog og fra den afsluttende mundtlige evaluering.

Deltagere: Der var 30 undervisningstilmeldte til valgfaget. Selvom der ikke var fremmødepligt, deltog mindst $\frac{3}{4}$ af de studerende ved hver undervisningsgang. Undtagelsen herfra var sidste holdundervisning, hvor kun ca. halvdelen deltog.

Etik: Alle observationer og udsagn er anonymiseret

- c) Fokusgruppe efter endt eksamen er valgt for at evaluere på de studerendes oplevelse af faget og eksamensformen efter de har skrevet eksamensopgaven. Fokusgruppen kan bidrage med de studerendes perspektiv på, hvorvidt logbogen og øvelserne undervejs i faget hjalp dem til at reflektere og til at skrive selve eksamensopgaven som en opsamling på alle logbøgerne (Sølberg, 2020). Interviewguidens temaer centrerer sig om de studerendes refleksioner og oplevelser af brug af logbog i relation til teori og praksis og eksamensopgaven.

Materialet fra fokusgruppen består af interviewerens noter, en lydfil og transskriberede uddrag af interviewet. Den teoretiske og analytiske tilgang til materialet fra fokusgruppen placerer sig mellem en realistisk og konstruktivistisk tilgang: Deltagernes udsagn forstås som faktuel viden, der i den aktuelle situation produceres i interviewets kontekst og relationerne med de andre studerende (Halkier, 2020). Analysen forholder sig dermed til indholdet af samtalen med en opmærksomhed på, hvordan konteksten, interaktionerne og relationerne kan indvirke på indholdet.

Deltagere: Alle studerende på holdet blev præsenteret for projektet mundtligt og skriftligt og inviteret til deltagelse. Deltagerne var fire studerende (tre kvinder og en mand), der meldte sig frivilligt efter sidste undervisningsgang.

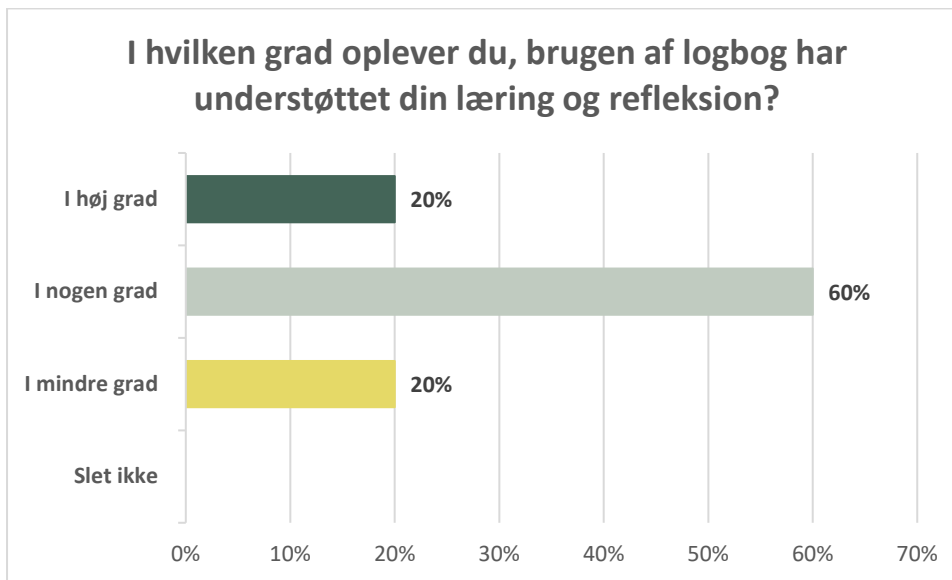
Etik: Deltagerne fik mundtlig og skriftlig information om fokusgruppen, deltagersamtykket og undersøgelsens formål. Af hensyn til fortrolighed fremgår deltagerne karakteristika ikke.

Resultater

Fundene fra hver dataindsamlingsmetode præsenteres før et samlet overblik over fundene på tværs.

a) De skriftlige studenterevalueringer og evaluering af egen læring i eksamensopgaverne

Ved den sidste undervisningsgang deltog 11 studerende i evalueringen i Poll-Everywhere, og 60 % svarede, at logbogen i "nogen grad" havde understøttet læring og refleksion (tabel 1).

Tabel 1: Evaluering i digital meningsmåling før eksamen om brug af logbog

I eksamensopgaverne evaluerede de studerende deres egen læring, og det gennemgående indtryk herfra var, at logbogsskrivningen og refleksionsøvelserne gav de studerende læring om fagets emner og metoder i relation til praksis samt kendskab til sig selv i rollen som psykolog, som de ikke kunne få gennem teoretisk undervisning eller praksisdeltagelse alene. Der er fx flere konkrete eksempler på, hvordan øvelser eller rollespil sætter gang i refleksioner over fagets betydninger i eget liv som kommende psykolog, og at hele faget opleves "at have foregået på et reelt plan og på et metarefleksivt plan", hvilket har ført til nye erkendelser og "aha-oplevelser". Følgende er citater fra tre forskellige eksamensopgaver:

Faget har stillet langt højere krav til refleksion, hvilket giver mig en fornemmelse af, at meget af det jeg har lært lagres på en langt mere dybdegående måde i min hukommelse.

Måden hvorpå faget var bygget op gav et rigtig godt læringsrum, hvor man havde teori, rollespil og fælles diskussioner med i forhold til de forskellige emner. Denne dynamiske form for undervisning inkluderede de studerende i langt højere grad, og gav følelsen af at man rigtig kunne få disse værktøjer i hænderne.

...fokus har været nysgerrighed, afprøvelse og tilegnelse af viden, snarere end præstationen til en eksamen. Jeg har med andre ord kunnet fokusere på at studere.

b) *Underviser observationer og mundtlig feedback*

Min oplevelse som gennemgående underviser på modulet var, at de studerende deltog aktivt i refleksionsøvelserne og logbogsskrivningen.

det er meget hjælpsomt med øvelserne, fordi det er så nyt. Det er en hel ny måde at skrive og reflektere på, fordi der er forskel på at reflektere over sig selv og egen praksis, og så at reflektere over egen praksis i relation til teori og metode.

Som mundtlig forklaring til svarene i den skriftlige evaluering (se punkt a), beskrev nogle, at det var udfordrende, at logbogen skulle være en del af eksamen og afleveres som bilag, men at logbogen i sig selv var hjælpsom og læringsunderstøttende. En anden kommenterede modsat, at vedkommende ikke ville have lavet logbøgerne undervejs, hvis ikke det var et krav – men var meget glad for metoden, nu logbøgerne var lavet.

Mundtligt gav flere udtryk for, at logbøgerne og eksamensformen gjorde eksamen lettere og mindskede presset i eksamensperioden, fordi arbejdsbyrden blev fordelt hen over hele semestret:

Det var let at skrive eksamensopgaven, fordi jeg kunne gå tilbage og næsten kopiere fra logbøgerne. Det var fint at have aktiviteter knyttet til hver undervisningsgang og refleksionsspørgsmålene undervejs i faget var hjælpsomme i forhold til at skrive i logbogen.

c) *Fokusgruppe*

Følgende er en narrativ sammenfatning af de studerendes samtale i fokusgruppen relateret til undersøgelses-spørgsmålet.

I de studerendes samtale om refleksionsøvelser beskrives øvelserne som øjenåbnende, personligt givende og horisontudvidende, bl.a. ved at lytte til medstuderendes oplevelser og erfaringer i relation til faget.

Øvelserne dannede udgangspunkt for de studerendes egne refleksioner i logbogen: "*De har igangsat og gjort det nemt at skrive logbog fremfor bare at referere*". En anden sagde om øvelserne: "*Det er der tankerne starter, hvorimod når man bare læser, så forklarer og beskriver man i stedet for*".

I forhold til peer-feedbackøvelsen var de studerende især enige om, at det var inspirerende og lærerigt at få lov at se andres logbøger: "*Det gav noget mere sikkerhed i, om jeg er på vej i den rigtige retning; den del var vildt god*". Samtidig gav de udtryk for oplevelsen af sårbarhed ved at dele den personlige refleksion med andre: "*Det blev også lidt sårbart, fordi logbøgerne var meget personlige, men meget inspirerende og meget fedt*".

De studerende gav flere gange udtryk for en samlet oplevelse af, at logbøgerne gjorde det let at skrive eksamensopgaven. At skrive logbøger undervejs betød også, at eksamensopgavens krav blev fordelt ud over semestret, hvilket både kunne udfordre, men også gav mening, som én sagde:

Jeg følte mig tvunget til at læse, og brugte megen litteratur i logbogen, men til sidst blev jeg megaglad for det, for da jeg skrev min opgave, var det superlet.

At logbøgerne indgik i eksamen, kobledede de studerende til egen læring: jo bedre logbogsskrivning, desto mere oplevede de, at de fik ud af det. To uddybede forklaringerne som følger:

Logbøgerne er fair nok, fordi de tvinger en til at komme rundt bredt – ellers havde jeg måske udvalgt og kun læst dertil.

Det er det modul, hvor jeg har lært allermest og husker mest fagligt. Fordi jeg følte, jeg var tvunget til at læse, men alligevel føler jeg har fået ekstrem meget ud af det.

Logbogen blev beskrevet som en hjælp til at få læst mere og få struktureret sin viden om faget. Det var samlende for undervisningen og en hjælp til også at samle tanker og reflektere. De studerende var enige om, at det kræver noget ekstra, "som jeg normalt ikke ville have gjort, for du kan ikke bare skrive, det du har læst, men du skal tænke over det", og at refleksionerne i logbogen løftede undervisningen til et højere niveau, fordi de havde en metarefleksion samtidig med beskrivelsen af teori og øvelser:

Hvis man skriver ting ned, husker man det bedre, lærer det bedre. Refleksionsøvelserne starter de tanker, den reflekterende del af logbogen cementerer det.

I selve eksamensopgaven brugte de studerende logbogen som udgangspunkt enten direkte ved at kopiere elementer ind eller som en videreudbygning på de tanker, de havde gjort sig i logbogen. Formen blev beskrevet som ideel, fordi arbejdsbyrden blev fordelt ud over semestret, og eksamensperioden blev dermed mindre stressende. I samtalen var der både et tema om usikkerhed og bekymring for ikke at leve op til beståelseskravene men også et tema om selvstændighed som en naturlig forventning på kandidatuddannelsen.

Adspurgt, hvad der havde været vigtigst for at skabe refleksionen, nævnte de studerende praksisøvelserne og refleksionsøvelserne: "Det er øvelserne mere end oplæg og teori, der står klart for mig, og jeg tror, jeg kommer til at tage det med videre". Det at blive spurgt til praksiskoblingen som en fast del af logbogen blev også oplevet som væsentligt: "Det gjorde, at jeg tænkte en ekstra gang", og en anden bekræftede: "Det at sætte et lille krav til at tænke over teorien og øvelsen i forhold til praksis, det hjælper til at reflektere".

Afslutningsvis konkluderede de studerende, at faget var samlende for relationen mellem teori, praksis og egen refleksion, og at de oplevede, at dette var gældende for hele holdet, baseret på deres samtaler med flere af de andre studerende i refleksionsgrupperne.

Opsamling af fund på tværs af dataindsamlingsmetoderne

Det samlede billede af de studerendes oplevelser og brug af logbøgerne som metode til refleksioner og i eksamensopgaven peger på, at de generelt brugte øvelserne og logbogen til refleksioner over teori, metode og egen læring. Før eksamensopgaven gav ca. hver femte udtryk for, at de i nogen grad oplevede logbogen som understøttende for egen læring. Ved læsning af de 28 eksamensopgaver og i fokusgruppen ses det, at logbøgerne er anvendt og haft positiv indvirkning på læringsudbyttet. Samlet set peger fundene på, at refleksionsøvelser i et praksisfællesskab kombineret med feedback og stilladseret logbogsskrivning øger de studerendes oplevelse af en læringsproces i relationen mellem teori, empiri og praksisanvendelse.

Diskussion

Undersøgelsen blev koordineret i tilknytning til et undervisningsforløb og eksamensform, hvor logbog som metode blev anvendt til arbejdet med reflekteret læring. Undersøgelsens delelementer var indholdsmæssigt bundet op på fagets temaer med fokus på den pædagogiske metode. Studiet peger på, at en organiseret indsats til understøttelse af refleksioner kan få betydning for de studerendes læring og indholdsmæssigt understøtte "den reflekterende praktiker". De studerende begyndte at deltage i psykologernes praksisfællesskab legitimeret

gennem uddannelsen ved samarbejde med andre fagprofessionelle. Det vil her sige underviseren som praktiker, den erfarne praktiker i interviewopgaven samt praktikerne i den udlagte undervisning, de følger sideløbende med de anvendte fag. Via refleksionsøvelserne med fokus på egen erfaring og rolle i deltagelsen i praksisfællesskabet med andre fagprofessionelle og kommende fagprofessionelle bygger logbogen en konkret bro mellem den akademiske viden (redegørelse for teori og empiri) og den praktiske erfaring (egne erfaringer og refleksioner over temaet og metoden).

Med udgangspunkt i fundene fra dataindsamlingen kan forskningsspørgsmålet besvares: Det, der muliggjorde brugen af logbog som metode til understøttelse af de studerendes arbejde med reflekteret læring i nærværende undersøgelse var 1) brug af stilladsering af refleksionerne målrettet egen læring, herunder tid til logbogsskrivning umiddelbart efter refleksionsøvelserne ved de første undervisningsgange, 2) brug af peerfeedback i et praksisfællesskab som en hjælp til, at de studerende bliver fortrolige med refleksionen over forbindelsen mellem teori og praksis samt brug af logbog som metode og 3) integration af logbogen i eksamensformen som en ekstern motivationsfaktor.

Stilladsering af individuelle og kollektive refleksioner inden for fagets temaer og brugen af logbogen som metode som en gradvis bevægelse mod større selvstændighed peger på behovet for kontekstualiseret og fagligt forankret understøttelse af de studerendes læringsproces.

I oplevelsen af peer-feedbackøvelsen beskrev de studerende i højere grad læsningen af andres logbøger som inspirerende og som en validering af egen logbogsskrivning, hvorimod øvelsens direkte fokus, nemlig at få feedback på egen logbog fra en medstuderende, oplevedes som værende mindre centralt for læringen. Når det at give feedback kan opleves mindst lige så lærerigt som at modtage, kan det hænge sammen med den indre refleksionsproces, der foregår hos den studerende, som en evaluering af eget arbejde ud fra den kritiske bedømmelse af den medstuderendes arbejde (Nicol et al., 2014; Rienecker & Bruun, 2020). Det kan også forstås i relation til den læringsform, der kan opstå via aktiv deltagelse i et praksisfællesskab, hvor man lærer ved at få lov at se, hvordan andre praktiserer (Lave, 1999). I nærværende studie består praksisfællesskabet af studerende, der reflekterer over egen læring og øvelser ud fra underviserens guidning i sammenhænge mellem teori og praksis. Betydningen af den aktive deltagelse i en social praksis bekræftes i de studerendes påpegning af de refleksionsøvelser, som foregik med medstuderende. Læring via aktiv deltagelse i et praksisfællesskab er en læringsform, der er bedst kendt fra mesterlæreprincippet i erhvervsuddannelserne (Nielsen og Kvale, 1999), men som man også kan argumentere for som væsentlig for universiteterne fremadrettet, fordi den kollektive form som fx sidemandsoplæring (peer-to-peer) i højere grad skaber aktiverende undervisning. I tillæg til peer-feedbackøvelsen nævnte de studerende oplevelsen af øget sårbarhed ved at dele egne personlige refleksioner med medstuderende, men også, at det var en positiv oplevelse. At deltage aktivt i praksisfællesskaber, hvor man selv er medproducent på viden, kan betyde, at man som studerende i højere grad blottes sig. Hvis man skal turde blotte sig, er det afgørende at have praksisfællesskaber med et etisk ansvar, der kan bære blottelsen, så det bliver en positiv oplevelse og et rum for læring. Hermed kan en kollektivistisk og aktiverende undervisningsform både være med til at kvalitetssikre undervisningen men også blive en menneskelig investering, der kan bidrage til fremme af læring og trivsel (Tanggaard, 2018; 2022).

Enkelte studerende gav udtryk for et præstationspres relateret til, at logbøgerne skulle vedhæftes som bilag ved eksamensopgaven. Omvendt gav andre udtryk for, at det var positivt, at logbøgerne var integreret i eksamensformen, fordi det krav bevirkede, at de fik afprøvet logbogen som metode. Flere gav udtryk for, at faget understøttede et fokus på at studere frem for at præstere samt en bevidsthed om, at logbogsformen understøttede læringsprocessen. Derudover tilkendegav de en lettelse over, at eksamenslæsningen og

arbejdsbyrden blev fordelt hen over semestret, fordi logbogsskrivningen bevirkede, at de i højere grad læste undervejs.

Logbogen som metode virker i undersøgelsens design understøttende for refleksioner over egen læring og fremmende for de studerendes fokus på læringsprocessen frem for på eksamenspræstationen. Sammenhængen mellem øvelserne i undervisningen og den afsluttende bedømmelse via logbogen betød, at de studerende oplevede træning og guidning undervejs i faget på det, de skulle bruge til eksamen. At anvende logbogen som en del af eksamen og dermed som en del af kravet om at bestå faget, betød at flere studerende end dem, der frivilligt ville prioritere metoden, afprøvede brugen af logbog som metode. Derudover blev metoden positivt evalueret også af de studerende, der angav det eksterne krav i form af eksamen og beståelse som en vigtig del af motivationen.

Nærværende studie peger således på, at en mere kollektivistisk læringsform i et praksisfællesskab kan mindske det individuelle pres via større fokus på læring frem for på præstation. Organiseret selvrefleksion i et praksisfællesskab som præsenteret i nærværende undersøgelse bygger bro mellem den akademiske teori og empiri og den praktiske erfaring med fagets metoder. Fremtidig forskning må undersøge, om denne understøttelse af "den reflekterende praktiker" kan mindske kløften fra universitetet til praksis for nyuddannede psykologer og ruste dem til den praktiske anvendelse af den akademiske viden og kompetence i de forskellige psykologfaglige arbejdsområder.

Metodeovervejelser

Anvendelsen af metodetriangulering og dermed forskellige typer af dataindsamlingsmetoder har givet et bredt og dybdegående datamateriale for undersøgelsen. Undersøgelsens kontekst må også medtages i vurderingen af resultaterne. Eksempelvis kan de studerendes generelle tilfredshed og interesse for fagets anvendte fokus have indvirket på graden af aktiv deltagelse og dermed på læringsudbyttet af refleksionerne og brugen af logbog som metode. Dog kan læringsudbyttet ved brug af logbog ikke alene tilskrives de studerendes forhåndsinteresse for faget, da flere beskrev, at integrationen af logbogen i eksamensformen var en del af motivationen for at afprøve metoden.

I forhold til evalueringen af logbøgerne i den afsluttende meningsmåling dækker svarene kun en tredjedel af deltagerne. På den anden side øger det validiteten, at de studerende kunne kommentere mundtligt umiddelbart efter. Konkret gav det en uddybning af, at selvom en studerende havde svaret, at logbogen kun i mindre grad understøttede læringsudbyttet, var dette knyttet til det oplevede pres ved at skulle aflevere logbøgerne som bilag, men at logbøgerne i sig selv også af denne studerende blev oplevet som læringsunderstøttende.

Idet 28 ud af 30 studerende afleverede og bestod eksamensopgaven, giver beskrivelserne af egen læring herfra et fyldigt billede af de studerendes brug af logbog samt forståelse og oplevelse af egen læringsproces. Man kunne kritisk overveje, om de studerende vil beskrive en lærerig proces i forsøget på at bestå opgaven. På den anden side har undervisningen haft fokus på refleksionen over egen oplevelse og læring uanset valør, hvilket afspejles i eksamensopgaverne via beskrivelser også af de udfordringer, de studerende har oplevet undervejs. Fundene fra eksamensbeskrivelserne er i tråd med temaerne fra fokusgruppen, der konkret uddyber betydningen af logbøgerne for eksamensoplevelsen. I fokusgruppen havde de studerende forskellige nuancer på oplevelsen af øvelserne og logbogsskrivningen og oplevede samlet set, at repræsentere holdningerne blandt de studerende på valgfaget.

Evalueringens placering i forhold til eksamen har betydning i forhold til de studerendes mulighed for at inddrage eksamensoplevelsen i den samlede vurdering. I nærværende undersøgelse tydeliggøres dette ved, at de studerende direkte anvender refleksionsøvelserne og logbogen i eksamensopgaven og dermed først efter endt eksamen kan udtale sig om den samlede betydning af logbogen som metode. Dette understøtter yderligere fundene fra analysen af eksamensbeskrivelserne samt fokusgruppen, da disse bygger på en dataindsamling foretaget i slutningen af og efter eksamen.

Konklusion

Som anvendt i nærværende studie stilladserer brug af logbog undervejs i faget og som en del af eksamen en reflekterende læring. Refleksionsøvelser over fagets emner i kombination med rollespil og hjemmearbejde bidrager i projektet til at skabe en forbindelse mellem fagets emner, andre praksisfag samt eget liv og egen rolle som psykologistuderende og kommende psykolog. Kontinuerlige praktiske øvelser til understøttelse af logbogen som arbejdsværktøj undervejs og som en del af eksamen bidrog, sammen med introduktionen af peer-feedback, til inspiration og fortrolighed med logbogsmetoden via aktiv deltagelse i praksisfællesskabet, forstået både som modet til at dele egne logbogsrefleksioner og læringen ved at få lov at læse andres logbøger. Refleksionsøvelserne uddybede og forankrede de studerendes læring og læringsoplevelse og bidrog som et direkte afsæt til logbogsskrivningen. Selvom nogle oplevede det som en udfordring, at logbogen var integreret i eksamensformen, mindskede indsatsen ved logbogsskrivningen undervejs i faget generelt fokus på eksamensopgaven som præstation og tydeliggjorde læringsprocessen og fokus på at studere.

Studiet peger på, at logbogen som metode, via organisering af refleksioner i et praksisfællesskab og integration i eksamensformen, fremmer de psykologistuderendes læring og understøtter relationen mellem akademisk teori og psykologfaglig praksis.

Referencer

- Andersen, H. L.; Dahl, B. og Tofteskov, J. Eksamen. I L. Rienecker, P. S. Jørgensen, J. Dolin & G. H. Ingerslev (red.) *Universitetspædagogik*. (s. 409-422). Samfundslitteratur.
- Elmose, M., & Birkeland, S. (2014). *Fra studerende i praktik til refleksiv praktiker*. Abstract fra Konference "Teaching for Active Learning", Odense, Danmark.
- Dysthe, O., & Engelsen, K. S. (2011). Portfolio practices in higher education in Norway in an international perspective: macro-, meso- and micro-level influences. *Assessment and evaluation in higher education*, 36(1), 63-79. <https://doi.org/10.1080/02602930903197891>
- Elmose, M., & Birkeland, S. (2014). *Fra studerende i praktik til refleksiv praktiker*. Abstract fra Konference "Teaching for Active Learning", Odense, Danmark.
- Halkier, B. (2020). Fokusgrupper. I: Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2020). *Kvalitative metoder: en grundbog* (3. udgave ed.). Hans Reitzel.
- Horst, S., Johannsen, B. F., Nielsen, J. A. & Rump, C. Ø. (2020). Evaluering af undervisning. I L. Rienecker, P. S. Jørgensen, J. Dolin & G. H. Ingerslev (red.) *Universitetspædagogik*. (s. 409-422). Samfundslitteratur.
- Johnsen, A. T., Beck Hansen, N., & Andersen, M. E. (2016). *Developing a Personal-Learning-Portfolio (PLP) for 1st year students at Department of Psychology*. Abstract fra Teaching for Active Learning, Odense, Danmark.

- Karkov Østergård, O., Kahr Nilsson, K., & Haugaard Jacobsen, C. (2021). FRA STUDERENDE TIL PSYKOTERAPEUT: EN DANNELSESREJSE, DER BØR STARTE PÅ UNIVERSITETET. *Psyke & Logos*. <https://go.exlibris.link/M1lzM9ZG>
- Kompetenceprofilen, Kandidatuddannelsen i Psykologi, Institut for Psykologi, Syddansk Universitet. https://mitsdu.dk/da/mit_studie/kandidat/psykologi_kandidat/karriereveje/kompetenceprofiler
- Kvale, S., & Nielsen, K. (1999). Landskab for læring. In K. Nielsen & S. Kvale (Eds.), *Mesterlære. Læring som social praksis*. Hans Reitzels Forlag.
- Lave, J. (1999). Læring, mesterlære, social praksis. In K. Nielsen & S. Kvale (Eds.), *Mesterlære. Læring som social praksis*. Hans Reitzels Forlag.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511815355>
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: an interactive approach* (3. ed., Vol. 41). SAGE Publications.
- Mjøberg Anne, G. (2016). Studentaktiv forskning – På vei mot fagspesifikk og fagovergripende kompetanse. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 100(3), 194-206. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2016-03-04>
- Mørcke, A. M. og Rump, C. Ø. Universitetspædagogiske modeller og principper. I L. Rienecker, P. S. Jørgensen, J. Dolin & G. H. Ingerslev (red.) *Universitetspædagogik*. (s. 409-422). Samfundslitteratur.
- Nicol, D., Thomson, A., & Breslin, C. (2014). Rethinking feedback practices in higher education: a peer review perspective. *Assessment and evaluation in higher education*, 39(1), 102-122. <https://doi.org/10.1080/02602938.2013.795518>
- Nielsen, K. & Kvale, S. (1999). Mesterlære som aktuell læringsform. In K. Nielsen & S. Kvale (Eds.), *Mesterlære. Læring som social praksis*. Hans Reitzels Forlag.
- Nordmo, I., & Anderssen, N. (2013). Deltakerbaner i psykologutdanningen – en femårs oppfølging av psykologistudenter. *Uniped (Lillehammer)*, 36(2), 50-61. <https://doi.org/10.3402/uniped.v36i2.21514>
- Rienecker, L. & Bruun, J. (2020). Feedback. I L. Rienecker, P. S. Jørgensen, J. Dolin & G. H. Ingerslev (red.) *Universitetspædagogik*. (s. 409-422). Samfundslitteratur.
- Schön, D. A. (1991). *The Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Seidenfaden, D. (2022) Festtale på SDU til nye psykologer. https://www.dp.dk/tillykke-til-alle-de-nye-psykologer/?fbclid=IwAR3z1Y_ZJy06Qu8QY3cJBzUVPnei3_Lz9dmpCTT6tfhgzsJhZGyEIs2IgSs
- Spiller, D. (2012). *Assessment Matters: Self-Assessment and Peer Assessment*. Teaching Development. Wāhanga Whakapakari Ako, The University of Waikato.
- Sølberg, J. (2020). Undersøgelse af egen undervisning. I L. Rienecker, P. S. Jørgensen, J. Dolin & G. H. Ingerslev (red.) *Universitetspædagogik*. (s. 423-432). Samfundslitteratur.
- Tanggaard, L. (2018). *Læringsglemsel*. Forlaget Klim.
- Tanggaard, L. (2022). *Key-note*. Kvale-konferencen, Syddansk Universitet.

Ulstrup, E., & Jeppesen, M.-B. H. (2010). Dialogiske læringsrum med plads til hjerne og hjerte. *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift*, 5 (9), 59-62. <https://doi.org/https://doi.org/10.7146/dut.v5i9.5573>

Winther, F. (2017) Læringsportfolio som individuelt refleksionsrum i kollektiv læring. *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift*, 12 (22), 167-181. <https://doi.org/10.7146/dut.v12i22.23226>

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den.

Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives ift. ovenstående bibliografiske oplysninger

© Copyright
DUT og artiklens forfatter

Udgivet af
[Dansk Universitetspædagogisk Netværk](#)